

ЗАХИСТ КОНСТИТУЦІЙНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА У БЕЛЬГІЇ

Оксана Володимирівна ЕПЕЛЬ,

*кандидат юридичних наук,
суддя Шостого апеляційного
адміністративного суду*

Звертаючись до досвіду Бельгії в питанні захисту конституційних соціальних прав, слід звернути увагу, що це одна із найстаріших країн-членів ЄС, що свідчить про значні напрацювання законодавства, які відображають найбільш тривалі основоположні методи та способи правового регулювання. Тобто, аналіз бельгійського законодавства надасть можливість зрозуміти, яким чином забезпечити послідовність та поступовість зміни захисту конституційних соціальних прав, щоб вони не були радикальними та не звужували можливості реалізації таких прав. Так, одна із найбільш яскравих рис виражена у ст. 23 Конституції Бельгії, відповідно до якої «кожен має право вести життя, відповідне людській гідності. З цією метою закон, декрет або норма, гарантують економічні, соціальні і культурні права і визначають умови їх здійснення. Ці права включають, зокрема: право на працю і вільний вибір професійної діяльності в рамках загальної політики зайнятості, спрямованої, крім іншого, на забезпечення досить стабільного і по можливості високого рівня зайнятості; право на справедливі умови праці та винагороду, а також право на інформацію, консультацію і колективні переговори; право на соціальне страхування, охорону здоров'я, соціальну, медичну та юридичну допомогу; право на гідне житло; право на здорове навколишнє середовище; право на культурне і соціальне процвітання» [1]. Тобто, усі наявні в українському законодавстві соціальні права, у даному контексті, виступають засобами гарантування єдиного права на гідне життя. Дане право, у свою чергу, відноситься до особистих прав, а отже конституційний захист буде здійснюватися не відповідно до економічних та політичних можливостей держави, а обов'язково, оскільки особисті права людини обмежені бути не можуть. Слід звернути увагу, також, й на сам перелік соціальних прав, що є значно більшим, ніж український. Так, до прикладу, існує право на юридичну допомогу, яке можливо розуміти як надання послуг щодо пояснення дії норм права та порядку їх реалізації, представлення особи в суді та інших

державних органах. Право на захист не є йому тотожним, оскільки передбачає лише діяльність виключно в межах суду. Також, окремо визначені охорона здоров'я та медична допомога, що свідчить про застосування різних засобів захисту щодо запобігання погіршення здоров'я та, власне, захисту уже шляхом забезпечення мінімальної шкоди.

Щодо безпосереднього захисту, то ст. 142 Конституції Бельгії визначено, що «для всієї Бельгії існує один Арбітражний суд, склад, компетенція та порядок діяльності якого визначається законом. Цей суд виносить рішення шляхом прийняття постанов: про порушення законом, декретом чи нормою, перелічених у статті 134, статей 10, 11 і 24. В Арбітражний Суд може звертатися зі скаргою будь-який визначений законом орган, будь-яка особа, що обґрунтує свою зацікавленість або будь-який судовий орган» [1]. Таким чином, Арбітражний суд обов'язково виносить рішення щодо відповідності законодавства постановленим конституційним соціальним правам. Проте, важливою відмінністю від національної процедури у КСУ є можливість вказівки на таку невідповідність будь-якої особи чи органу. Особливо важливими є звернення від судів загальної юрисдикції, незалежно від їх рівня у випадку розгляду справи, де постало питання про конституційність певного закону. Тобто, захист соціальних прав здійснюється постійно, що означає можливість трансформації законодавства та більш швидкого виявлення проблемних аспектів. Крім того, звернення до Арбітражного суду зацікавлених осіб свідчить про більш оперативне припинення самого правопорушення, що є особливо важливим для соціальних прав, адже їх реалізація має бути постійною. Так, соціальні права, як то право на працю чи право на освіту у випадку їх порушення можуть бути реалізовані у конкретних відносинах із іншими суб'єктами, що визначає можливість тривалого судового розгляду. Разом з тим, щодо права на відпочинок чи права на медичну допомогу важливим є саме безперешкодна реалізація у конкретний період часу, що визначає потребу у більш швидкому розгляді справи. Відповідно, можливість звернення до Арбітражного суду щодо порушення конституційних особистих прав, власне, законодавчим порядком оскарження, допомагає більш якісно деталізувати механізм захисту та процедури для кожного органу державної влади.

Варто наголосити, що такий порядок діє виключно щодо відповідності Конституції Бельгії декретів та законів, в той же час, ст. 159 даної Конституції визначено, що «трибунали і суди

застосовують загальні, провінційні і місцеві нормативно-правові акти тільки в тому випадку, якщо вони відповідають законам» [1]. Така норма, дозволяє судам загальної юрисдикції самостійно тлумачити норми права визначених у локальних актах, у постановах Кабміну та наказах різних міністерств. Саме вона є основним інструментом захисту соціальних прав, який необхідно застосовувати й в Україні. Сутністю проблеми є саме низький рівень юридичної техніки, що застосовується у нормативно-правових актах, які деталізують положення закону як то щодо різних оцінювань та атестацій для державних службовців або ж щодо врегулювання охорони праці на підприємствах залежно від галузі. Крім того, значною проблемою є розподіл місцевого бюджету, який може не враховувати саме соціальні потреби населення щодо вдосконалення медичного обладнання або покращення умов навчання. Дана проблема найбільше стосується порушення права на працю, адже локальні акти, що видаються на підприємствах часто можуть не просто надміру обмежувати соціальні права працівника, але й фактично порушувати норми права Конституції та закону через низьку кваліфікованість осіб, які видають такі локальні акти з питань права. Таким чином, можливість суду не застосовувати підзаконні нормативно-правові акти через їх невідповідність значно скорочує тривалість судового процесу, а також й дозволяє впливати та захищати безпосередню втілюваність конституційного соціального права, а не лише забезпечувати відсутність перешкод у реалізації. Проте, варто й більш детально визначити критерії невідповідності законам для уникнення зловживання правом з боку суддів.

Щодо захисту окремих конституційних соціальних прав, то слід звернути увагу на ст. 41 Закону Бельгії «Про освіту», відповідно до якої «вся політична діяльність і пропаганда заборонені в освітніх установах, організованих державними органами і в субсидованих безкоштовних навчальних закладах. Будь-яка несправедлива конкурентна практика між цими установи також заборонена. Пропаганда освіти повинна залишатися об'єктивною і без нападок на будь-яке інше вчення. Комісія створена, щоб мати справу з усіма запитами, що стосуються порушень, зазначених у статті 41 та деталізованих у законах, указах і постановах, та порушень інтересів викладання [2]. Найперше, захист права на освіту здійснюється шляхом заборони втручання в освітній процес з метою нав'язування суб'єктивних переконань та уявлень. Особливо це стосується дискримінаційних та не наукових положень, які

негативно впливатимуть на формування та розвиток дитини. Крім того, створення окремого органу для розгляду таких порушень значно підвищує оперативність припинення порушення та відновлення правопорядку. Важливо, що комісія створюється на базі навчально-виховного закладу, що свідчить про її професійність та наявність знань про особливості роботи в конкретних напрямках освітнього процесу. Разом з тим, доречним було б залучення й органів громадського контролю, що діяли б незалежно та неупереджено до кожного із суб'єктів, які беруть участь у справі. Слід підкреслити використання у даній нормі формулювання «інтереси викладання», яке має об'єднуючий характер спрямоване на усунення прогалин серед численних законодавчих актів на які робляться посилання у нормі права, а також й є додатковим критерієм для визначення чи можливо вважати певну дію саме порушенням.

Також, ст. 15 Закону Бельгії «Про освіту» встановлено, що «будь-яке порушення рішень карається штрафом від 100 до 100 000 франків. Сума штрафів, що призначаються за одне діяння щодо однієї людини не може перевищувати 200 000 франків» [2]. Позитивним аспектом даної норми є саме її загальність, що усуває потребу у визначенні окремих підстав та розмірів штрафу для кожного порушення конституційних соціальних прав. Як наслідок, будь-яке діяння, що суперечить встановленим обов'язками або порушує заборону підпадає під дію норми права щодо штрафу. Щодо уточнення про максимальний штраф, то воно пояснюється саме адміністративним характером відповідальності та, власне, правопорушення, а отже й покарання має бути справедливим та співмірним. Така норма захищає конституційні соціальні права не лише учнів та викладачів, але й кожної особи, оскільки захищає від соціального ризику щодо недостатності матеріального забезпечення.

Дещо інший підхід використаний у ст. 19 Закону Бельгії «Про освіту», згідно з якою «органи влади несуть цивільно-правову відповідальність за оплату штрафів, які накладаються на їх керівників шкіл» [2]. Участь держави чи органів місцевого самоврядування виступає додатковим захисним механізмом, що гарантує точне компенсування будь-яких витрат понесених у випадку порушення права на освіту, адже керівник школи не завжди здатний виплатити таку суму. Тобто, пріоритетним є не покарання керівника школи, що допустив порушення, а саме захист та реалізація конституційного права на освіту. Крім того,

залучення органів влади робить їх зацікавленими суб'єктами вибору особи на посаду, що відповідає б усім вимогам щодо професійності та якісно виконувала покладені на неї обов'язки щодо управління школою. Тобто, здійснюється превентивний захист щодо зменшення ймовірності протиправної поведінки.

Список використаних джерел

1. Constitution du 17 février 1994: 17 FEVRIER 1994. La Constitution coordonnée. URL: <https://cutt.ly/Vr3DwiL> (дата звернення: 25.09.2019)

2. Loi modifiant certaines dispositions de la législation de l'enseignement: intitulé remplacé par L. 06-07-1970; 11-07-1973 URL: <https://cutt.ly/Nr3DeOw> (дата звернення: 25.09.2019).